
“Vi kan jo ikke gå hen og voldtage en mand, vel?”

Om seksualiserede overgrebs personlige og kønnede betydninger.

AF BODIL PEDERSEN

*Seksualiserede overgrebs betydninger generaliseres, kønsneutraliseres og patologiseres ofte. I modsætning her-til viser kvinders personlige perspektiver, hvordan de seksualiserede overgrebs betydninger bliver forskelligt reflekterede og kønnede, ligesom de bliver begrundede i aspekter ved kvindernes livsførelse. F.eks. får overgrebene kønnede betydninger for kvindernes forhold til deres seksual-
liv.*

Citatet i overskriften stammer fra det projekt, som artiklen trækker på. Uanset om det, den citerede kvinde udtrykker, kan verificeres eller ej, sætter hun ord på noget væsentligt: Seksualiserede overgrebs personlige betydninger kan og må forstås som kønnede (Gavey & Doherty 2001:136).¹ Men overgreb bliver ofte undersøgt som generelle sociale/psykologiske problemer.

En stor del af den psykologiske mainstreamforskning på området har afsæt i den udbredte psykotraumatologi og i kriseteori (se f.eks. Elklit 2006: 515). Tilgangene beskriver individers ‘almen menneskelige’ reaktioner. Psykotraumatologien undersøger ‘lovmæssigheder’ i reaktioner på begivenheder, der defineres som traumatiske. Kriseteorien beskriver ‘almindelige’ faser og coping-strategier i reaktioner på traumatiske kriser. Da de højst inddrager køn som én blandt mange uafhængige faktorer, medtænkes de indre forbindelser mellem overgrebenes mulige personlige og samfunds-

mæssigt kønnede betydninger ikke. Fordi sådanne forskningstilgange individualiserer menneskelige lidelser, kan de paradoksalt nok også understøtte almindelige diskurser og praksisser vedrørende køn (Ronkainen 2001: 101; Emmerson & Frosh 2001: 73). De kan bidrage til kategoriseringer og stigmatiseringer af kvinder som f.eks. 'ofre' eller 'letsindige' (jvf. Bergart 2003; Ronkainen 2002). Derfor peger Mardorossian (2002) på behovet for anderledes tilgange til seksualiserede overgrebs betydninger. Denne artikel har især fokus på kvindernes personlige perspektiver på overgrebenes betydninger for forholdet til køn, udseende og seksualliv.

TEORETISK TILGANG

I mainstreamforskningen opfattes forskerens perspektiv ofte som privilegeret og andre deltageres perspektiver som forstyrrende. Det er problematisk, idet de berørtes perspektiv ikke inddrages. Et afsæt i de berørtes perspektiver giver mulighed for at udvikle kendskabet til diversiteten *i* og forholdet *mellem* fænomeners personlige og almene historiske betydninger (jvf. Holzkamp 1991). Derfor og fordi forskelligheder i kvinders erfaringer ofte forsvinder, selv i feministiske tilgange, fylder deres perspektiver meget i det følgende. At give dem plads er en forudsætning for at forske på feltet uden at tabe mangfoldigheden på gulvet (jvf. Mardorossian 2002).

For at kunne begribe ligheder og forskelle i og imellem personlige perspektiver og betydninger udforsker det projekt, artiklen trækker på, overgrebenes betydninger ud fra 1. persons perspektiver. Men disse perspektiver betragtes ikke som rene gengivelser af stemmer (Weatherall, Gavey & Potts 2002). Kvindernes perspektiver og standpunkter ses som forbundne med – og forbindes analytisk med – deres livsførelse. 'Livsførelse' er et begreb for deres personlige deltagelse over tid og sted i og på tværs af forskellige situerede samfundsmæssige

praksisformer.² 1. persons perspektiver forstås således som forbundne med positioner i lokalt situerede praksisformer og som personlige og partielle perspektiver på almene og specifikke aspekter af fælles og forskellige livsbetingelser (jvf. Dreier 2008). Overgrebenes personlige og foranderlige betydninger, blandt andet for kvindernes standpunkter, bliver hermed forbundne med deres erfaringer, der udvikledes i forskellige historiske praksisformer (Pedersen 2004: 319).

METODE

Projektets empiriske del blev gennemført på Rigshospitalets Center for Voldtægtsofre i 2002 og 2003. Den omfattede psykologsamtaleforløb med 40 kvinder, som blev henvist til undertegnede. De deltog i samtaleforløb på mellem 1 og 21 sessioner. Syv af dem deltog yderligere i en række gruppesamtaler.

Kvinderne var mellem 17 og 51 år, dog var langt størstedelen mellem 18 og 25. De havde et bredt udsnit af forskellige livsbetingelser: Mange var studerende, nogle i arbejde, og enkelte modtog sociale ydelser. Flere fik sociale og økonomiske problemer i kølvandet på overgrebene.

Samtalerne omhandlede de problemstillinger, kvinderne selv opfattede som aktuelle. I sådanne forløb er der unikke muligheder for at få indblik i perspektiver på overgreb og deres betydninger (Haavind 1992; Pedersen 2004:321). Mangfoldige betydninger, som overgrebene blev tildelt i forbindelse med kvindernes deltagelse i en flerhed af kontekster, trådte frem. Da der i samtaleforløbene kunne være forsknings spørgsmål, som ikke blev besvaret, blev 15 forløb fulgt op af interviews. Empiriens store omfang, etiske og andre hensyn, førte til en beslutning om ikke at interviewe alle kvinderne. Men for at nuancere empiri og analyse deltog et bredt udsnit af kvinderne i interviews. De var f.eks. blev udsat for helt forskellige seksualiserede overgreb, havde

meget forskellige livsbetingelser både før og efter overgrebene, havde forskellige perspektiver på dem, og deltog i samtaleforløb af forskellig længde.

En svaghed ved projektet er, at deltagerne alle er rekrutterede på Center for Voldtægts ofre. Erfaringer tyder på, at en del kvinder, der ikke har søgt hjælp, heller ikke har tildelt overgrebene særlig omfattende betydninger (Pedersen 2003: 15). De er ikke repræsenterede her. De, som ikke har søgt hjælp, men for hvem overgrebene har fået mere omfattende betydninger, er her heller ikke. Men såvel kvinder, der oplevede voldsomme og mindre voldsomme overgreb, som kvinder, der beskrev mangfoldige og alvorlige vanskeligheder eller meget få vanskeligheder, deltog i undersøgelsen.

I de følgende analyser forankres kvindernes perspektiver ikke robust i deres personlige livsførelse. Det gør de ikke, fordi artiklens fokus er på *diversiteten* i personlige perspektiver og betydninger i forhold til det *fælles* udgangspunkt, dvs. at seksualiserede overgreb og andre betingelser for livsførelsen kønnes. Det gør de heller ikke, fordi de enkelte kvinder ville blive for let genkendelige. Men udvalget af citater, analyser og tolkninger er foretaget på baggrund af kendskabet til overgrebenes personlige betydninger.

DIFFERENTIERINGER OG GENERALISERING

Efter overgrebene reflekterede mange af kvinderne spontant over disses kønnede betydninger, og for at orientere sig i forhold til mænd og forebygge nye overgreb konstruerede de personlige kategorier af mænd. En kvinde differentierede mellem farlige og ikke farlige mænd som dem 'uden kæreste' eller 'med kæreste':

"[...] hvor der så også er nogen, hvor jeg har kunnet mærke, altså de er fine nok de her, og de har måske nogle kærester, så ved jeg, så holder de sig nok muligvis væk fra mig ikk'?"

En anden kvinde beskrev, hvorledes hun satte sig i andre kvinders sted og var blevet mere kritisk overfor, hvem hun flirtede med. Hun kategoriserede nogle som de 'egoistiske, der udnyttede deres kærester':

"[...] dem, der bare udnytter deres kærester altså. Der var en fyr [...], og han har en kæreste, og han har lige fået et lille barn. Men alligevel prøvede han og spurgte, om jeg havde lyst [...]. Så blev jeg så gal, fordi han kan være sådan over for sin kæreste... være så egoistisk."

Enkelte kvinder var blevet udsat for overgreb af mænd af etnisk minoritetsherkomst. For flere blev etnicitet et element i deres kategoriseringer. En ung kvinde sagde:

"... nu har jeg jo generelt lagt meget mærke til udlændinge, ikk'. Hvis du bare har gået ned ad Nørrebrogade, så kan der finde på at komme sådan en eller anden [...] gammel mand, og så sige: 'hey baby' eller sådan ikk'? Eller lige give dig elevatorlooket der. Det kan jeg simpelthen få kvalme af [...]. Før da havde jeg bare rystet på hovedet og tænkt hold da op. Få dig et liv, ikk'?"

Hun og flere andre mente, at deres forandrede perspektiver spillede ind i en aktuel diskriminerende praksis, som de ikke ønskede at bidrage til. Således blev ændringer i deres perspektiver på 'udlændinge' konfliktfyldte for dem. I lighed hermed forbandt kvinderne de betydninger, de tildelte seksualiseringen i overgrebene, med deltagelsen i forskellige praksisser. Intimitetens og seksuallivets mangfoldige, aktuelle betydninger var på spil og interagerede (jvf. Simon 1996: 37). F.eks. kan den implicite differentiering mellem unge og gamle i citatet ovenfor tolkes som et personligt begrundet historisk forankret forsøg på at opretholde forestillinger om at være ligestillet med jævnaldrende etniske majoritets drenge (jvf. Jeffner 1998: 281).

Men kvinderne reflekterede ikke udelukkende over erfaringer med individuelle mænd. Flere undersøgte kønnets mere al-

mene betydninger. Kønnets betydninger finder almindeligvis udtryk i dualismer af mandligt og kvindeligt (Pedersen 2001: 77). Som i følgende citat – og på trods af deres forsøg på at differentiere mellem mænds handlemåder – trak kvinderne i deres refleksioner ofte på sådanne dualismer:

“Drengene snakker sådan et eller andet sted: ‘Årh mand, shit, hende kunne man bare lige [...], og det kunne bare være så sjovt og så godt og så spændende ikk?’ Hvor pigerne ser sådan meget anderledes på det.”

I og med deres deltagelse i forskellige livssammenhænge over tid og sted relaterede kvinderne deres refleksioner til flere kontekster. Nogle ændrede mere eksplicit standpunkt, som den næste kvinde, der talte om sit standpunkt til kønnet ulighed, f.eks. gjorde (jvf. Johansson 2007: 3):

“Min holdning til (forholdet) kønnene imellem har ændret sig meget. Jeg havde en periode, hvor jeg tænkte rigtig meget over det... sådan med kvindenedgørelse i det hele taget i samfundet og reklamer, og ja alle mulige steder [...]. Men jeg er nok altså, hvad skal man sige, mere feministisk, end jeg var før.”

Selvom kvinderne ovenfor tydeligvis selv begrunder forandringer i deres livsførelse i personlige og kønnede aspekter af deres livsbetingelser, bliver sådanne begrundelser ikke altid taget for gode varer. I teori og i praksis psykologiseres de ofte som generaliseret angst eller aggression.

UDSEENDE, SEKSUALISERING OG SELVVÆRD

Inden overgrebene opfattede de fleste af kvinderne i projektet sig som ligestillede (jvf. Jeffner 1998: 281). Ronkainen kalder dét, at fænomener som f.eks. overgreb på kvinder, hvori kønnethed er aktivt, men hvori det delvis usynliggøres gennem individualisering, for ‘genderless gender’

(2001: 45). Kønnede praksisser kan som i ‘genderless gender’ være indforståede (jvf. Haavind 1982). Men diskurser om køn kan udtrykkes i multiple varianter. Som ovenfor, som i følgende citater og i modsætning til i ‘genderless gender’, ekspliciterede nogle af kvinderne en kønnethed:

“Altså jeg synes, at jeg lægger mere mærke til det nu [...]. Det handler meget om udseende og om sex. Og enormt mange kvinder, også mine veninder [...], de kan stå i to timer og lægge make-up, og er det nu godt nok? Og push up i bh'en [...]. Man kan sådan tænke: Jamen hvorfor skal det til for mænds skyld?”

Hun mente ikke, at mænd gør det samme ‘for kvinder’. I hendes tidligere praksis havde en kønnende, æstetiserende seksualisering været en underforstået selvfølgelighed (jvf. Cahill 2001: 52), ligesom den er det i kønsneutraliserende teorier om overgreb. Men efter overgrebet reflekterede hun over den seksualiserende æstetisering af påklædning og krop som aspekter af kønnede og kønnende praksisser og forbandt dem med dominans- og underkastelsesprocesser. En anden kvinde fortalte:

“Jeg bryder mig ikke om det (at mænd ser op og ned af hende), og det har jeg aldrig gjort. Altså, jeg ved ikke. Jeg kan slet ikke have det, for jeg føler det nedværdigende på en eller anden måde ikk’? Som om [...] de bare lige kan få den ene eller den anden ikke også?”

Flere andre udtalte sig om lignende erfaringer. De gør os opmærksomme på, hvorledes kønnede, seksualiserende signaler indgik i deres dagligliv og vanskeliggjorde det (jvf. Aapola, Gonick & Harris 2005: 138). Signalerne blev ikke blot formidlet i kvinders valg af tøj, fremhævelse af bryster eller andre kropsdele. Kvindernes udtalelser viser, at den kønnede og kønnende seksualisering i form af mænds blikke også udtrykkes og aflæses gennem eksplicite eller underforståede nonverbale tegn.

Inden overgrebene forestillede de fleste af kvinderne sig ikke, at de *selv* kunne blive udsat for overgreb. Men efter overgrebene blev disse oftest ikke længere opfattet som handlemåder, der udtrykte særlige egenskaber ved dem, der udførte dem eller ved dem, der var blevet udsat for dem. Nogle tolkede dem nu som en generel mulighed i kvinders liv. Som ovenfor kunne kvindernes nyfortolkninger udvides til at omfatte andre handlingers og tegns betydninger og medføre marginalisering. F.eks. kunne fravalg af dele af den aktuelle ungdomskulturs stærkt kønskonnoterede og seksualiserende tøjstil betyde, at de skilte sig ud og blev udskilt. Hvis de selv, eller andre, individualiserede og patologiserede forandringerne, forstærkedes risikoen for marginalisering. Flere erfarede, at deres oplevelse af eget værd blev truet af sådanne vurderinger af deres forandringer af udseende og nye svar på seksualiserende tegn, og de blev yderligere usikre i deres livsførelse (Salkvist 2006: 25). Disse personlige betydninger forstærkedes hvis udseende, krop og seksualitet blev tilagt centrale identitetskonstituerende betydninger (jvf. Cahill 2001: 52). Det skabte nemlig tendenser til at forstå seksualiserede overgreb som overgreb på essensen af deres 'kvindelige' selv.

INTIMITET OG INDFLYDELSE

Giddens (1991, 1992) mener, at mænds og kvinders aktuelle intime relationer bygger på individuelle aftaler. For bl.a. at understrege kvinders økonomiske uafhængighed betegner han relationerne som 'rene forhold' (Giddens 1991: 89). Sådanne forhold fungerer som foranderlige demokratiske kontrakter. Da de holdes gående gennem ligestillet, fri og åben kommunikation, er historiske brud med kvinders underordning forudsætninger for – og konsekvenser i – disse forhold.

Men seksualiserede overgreb viser brud på – og i øvrigt også i – den mere eller mindre idealiserede og almindelige ligestil-

lede gensidighed (Gavey 2005: 131). I overgreb bliver 'seksualitet', som de fleste af kvinderne i projektet forbandt med ligestilling, til en ensidig dominansrelation. Kvinderne var ikke subjekter *for* handlingerne, men blev underordnet dem (Salkvist & Pedersen in prep.). De mistede indflydelse på beslutninger om at 'deltage', men også på hvordan de kunne deltage. De havde f.eks. ikke mulighed for at beskytte sig mod overgrebets konsekvenser som seksuelt overførbare sygdomme og graviditet. Det oplevede en kvinde, der havde fået euforiserende stoffer i sin drink, særligt entydigt. Hun huskede ikke noget af overgrebet indtil det øjeblik, da hun uden trusser kom til sig selv i sengen hos en bekendt. Hun fortalte, at han havde sagt: "*Du må nok hellere skaffe dig en fortrydelsespille.*" Ordet fortrydelsespille indikerer, at man kan fortryde en *handling*. Men *genstandsgørelsen* i overgrebet havde sat hende helt uden for indflydelse, og hun oplevede brugen af ordet 'fortrydelse' som en yderligere krænkelse.

En anden kvinde reflekterede over forbindelsen mellem intimitet, seksualitet og seksualiserede overgreb:

"Når man bruger begrebet omkring sex, jamen så... så tænker man umiddelbart på noget rart. Noget man har to mennesker sammen. Og det vil sige man forbinder ikke overgrebet med sex. Så jeg synes umiddelbart, hvis man bruger ordet sex for at forklare voldtægtsbegrebet, så virker det også lidt forkert på en eller anden måde ikk'?"

Hun fremhævede her det fælles og ligestillede i intimiteten med at 'have noget sammen'. I hendes perspektiv er 'voldtægt' således ikke 'sex'. Dette bidrager til begribelsen af, hvorfor hun og flere andre ikke forbandt overgrebene med *deres* seksualitet, i hvilken de opfatter sig selv som subjekter.

På spørgsmålet, om hun havde fået et forandret forhold til seksualitet, svarede en tredje således:

“Nej egentlig ikke rigtig. Fordi altså mit forhold til sex og til erotik og sådan noget, det havde han (gerningsmanden) jo slet ikke noget med at gøre. Altså han var... ligesom ikke en del af mit sexliv som sådan. Så mit forhold til sex og sådan noget, tror jeg ikke har ændret sig meget.”

På baggrund af dominans og underkastelsesaspekterne i overgrebene berettede kvinderne i projektet om senere vanskeligheder ved at afgive indflydelse på deres livsførelse på områder, hvor det tidligere havde været selvfølgeligt. En kvinde udtrykte det således:

“Man mister kontrollen i forvejen ved overgrebet, synes jeg. Og når man så heller ikke har styr på, hvornår hvad skal ske, fordi der er nogle andre, der bestemmer det, så føles det også som om, man ikke har kontrol over sin egen situation.”

Men når man deltager i fællesskaber er man en del af hinandens livsbetingelser. At afgive indflydelse og/eller være fælles om den er således en forudsætning for at opnå intimitet og rådighed i livsførelsen. Som det følgende viser, blev modsætninger mellem at overgive og dele rådighed over egne og fælles livsbetingelser og ønsker om at etablere intimitet forbundet med særlige dilemmaer i seksuallivet.

SEKSUEL DYSFUNKTION ELLER LIVSFØRELSE?

En kvinde reflekterede over dilemmaer i et forhold, hun indledte kort efter overgrebet:

“Det har været svært i starten [...]. På den ene side så ville jeg gerne være sammen med ham (hendes nye kæreste), og på den anden side så ville jeg også gerne vente. Og jeg tænkte meget på: gad vide om det var så smart at få en kæreste nu. Fordi ville han kunne acceptere, at man ikke havde lyst til at dyrke sex? Men så var fordelene jo så, at jeg kendte Peter godt, og vi havde

været venner i enormt lang tid. Så han var meget forstående over for det egentlig. Det syntes jeg. Men jeg havde stadig den der i baghovedet, nå men er det bare noget, han siger. Fordi alle mennesker har jo behov ikk?”

I refleksionerne differentierede kvinden mellem kategorier som ‘mande-venner’ og ‘mande-kæresten’. Implicit karakteriserede hun venner med en ellers ofte kvindeligt konnoteret evne til at forstå og yde omsorg. En kæreste derimod blev karakteriseret som en person med forventninger til kvinders lyst og med naturaliserede ‘behov’. Denne differentiering betød, at hun var usikker på, om hun burde være indgået i et forhold, da hun syntes, hun måske således havde skabt forventninger om ‘at dyrke sex’. Hun overvejede, om hun havde ansvar for at opfylde mande-kærestens ‘behov’. Men i forholdet til Peter, der havde været en ven i ‘enormt lang tid’, mente hun at kunne indgå i forhandlinger om deres seksualliv. Det formåede hun måske netop, fordi det, Giddens betegner som ‘fri og åben’ kommunikation, var blevet udviklet som en del af et partielt kønsneutraliseret venskabsforhold. Hermed kunne hun – på trods af de gennem kæresteforholdet legitimerede ‘behov’ og på trods af hendes egne forestillinger om ansvar i seksuallivet med en kæreste – have tillid til hans forståelse og omsorg.

I faglitteraturen er ‘seksuelle dysfunktioner’ en udbredt betegnelse for vanskeligheder med seksuallivet, og de anses for at være hyppige efter overgreb (Hilden & Sidenius 2002). Tilgangen forudsætter dog antagelser om afvigelser fra en eksisterende ‘sund’ seksualitet; en seksualitet, der ikke begribes som personligt reflekteret, vurderet og reguleret i og med livsførelsen. Men i lyset af deres livsførelse kan kvindernes dilemmaer – samt deres skelnen mellem overgreb og deres personlige seksualliv – begribes som udtryk for overgrebenes betydninger i deres perspektiver på livsbetingelser. Deres vanskeligheder var ofte knyt-

tede til modsætninger mellem en partners ønsker og deres egne, eller til deres forestillinger om disse. En kvinde sagde:

“Nogle gange så kunne han godt tænke sig at prøve nogle mere grænseoverskridende ting [...]. Det siger mig ikke en bønne [...]. Hvis man skal være sammen med en mand, så skal det være for kærlighedens skyld. Fordi man har nogle ting, man kommunikerer godt sammen om.”

Hun erfarede selv ikke direkte pres for at skulle leve op til partnerens ønsker. Andre blev udsat for pres for at deltage i aktiviteter, som de ikke havde lyst til. To af kvinderne oplevede, at deres kæreste forlod dem, da de ikke ønskede at opfylde deres ønsker.

Men ikke alle kvinderne havde vanskelige dilemmaer med intimiteten og seksuallivet. En kvinde beskrev selve overgrebets betydning som sammenlignelig med det at vågne op og undre sig over, ‘hvorfør hun nu var gået hjem med *den* mand?’ Oplevelsen af tab af kontrol ved overgrebet havde i hendes tilfælde ikke været lige så voldsomt som for kvinden ovenfor. Hun knyttede heller ikke entydigt intimitet og seksualiserede handlinger sammen. Hun havde et relativt nyt forhold til en mand, som hun havde stor tiltro til, med hvem hun få dage efter overgrebet genoptog et aktivt og glædesfyldt seksualliv. Hun mente, at det bidrog til at afbøde andre problemer, hun, som de fleste af kvinderne, måtte forholde sig til efter overgrebene (Pedersen & Stormhøj 2006).

De fleste kvinder beskrev heller ikke forandringer i deres deltagelse i seksuelle aktiviteter som entydigt problematiske. Nogle forandringer blev tolket som ønsker om forhold, i hvilke seksualiseringen af deres krop var mindre central, mens andre gav udtryk for mere eksplicite forventninger om indflydelse i seksuallivet (jvf. Aapola, Gonick & Harris 2005: 135). Sådanne forandringer blev af dem selv og andre i visse sammenhænge tolket som legitime proble-

matiseringer af kønnede aspekter ved intimiteten og seksuallivet. I andre sammenhæng blev forandringerne afvist, fordi de blev anset for at være individuelle vanskeligheder i forbindelse med overgrebene (Pedersen & Stormhøj 2006: 449). Kvindernes dilemmaer i forbindelse med overgrebenes betydninger retter således vores blik mod aktuelle kompleksiteter og modsætninger i den (hetero)seksuelle livsførelses mangfoldighed (jvf. Giddens 1992; Aapola, Gonick & Harris 2005; Johansson 2007).

OPSUMMERENDE DISKUSSION

Dilemmaer, vanskeligheder og perspektivforandringer efter overgrebene var langt mere flersidige, komplekse og tydeligt begrundede i konkrete livsbetingelser, end der kan gøres rede for her. Alligevel skal nogle overordnede pointer fremhæves og diskuteres afslutningsvis.

Nogle aspekter af den daglige livsførelse rutineres (jvf. Holzkamp 1998). Umiddelbart efter overgrebene kunne visse af kvindernes perspektiver og rutinerede handlemåder blive stærkt forandrede. De fleste var således særligt optagede af (re)evaluering og (gen)etablering af deres livsførelse – herunder af deres forhold til køn, den kønnede seksualisering af kroppen, intimiteten og seksuallivet – set i lyset af erfaringer med overgrebet og dets påfølgende betydninger (Pedersen 2008).

Men fordi mainstream-psykologien ofte abstraherer fra den personlige intentionality og dens praksisforankring, forstås mange udtryk herfor ikke som kontekstuellet begrundede følelser, tanker og handlinger (jvf. Linder 2004). I kriseteori beskrives de som faser i generaliserede og abstrakte kriseforløb (Ryding 2003: 81). I psykotraumatologien fremstår de som naturaliserede ‘symptomer’ på et abstrakt traume. Som Marecek påpeger, er der således risiko for at formulere problemerne i abstrakt ‘trauma talk’, der bidrager til essensialisering konstruktions af kvinder som passive ofre og

udelukker aspekter af deres subjektivitet og livsførelse (1999: 163).

Som alternativ hertil henleder tilgangen i dette projekt opmærksomheden på kvindernes perspektiver på forskelligartede og sammenlignelige livsbetingelser. De betydninger, de gav udtryk for bl.a. i forhold til pornificering af det offentlige rum eller forandringer i intimiteten, fremstår ikke som kønsneutrale fasetilstande før, under og efter overgrebet (jvf. Ryding 2003), eller som symptomer på en ditto traumatisering. Kvinderne reflekterede nemlig implicit og eksplicit på personligt begrundet og mangfoldig vis over konkrete, situerede og kønnede dilemmaer. De nuancerede til stadighed deres perspektiver og handlinger i og med deres deltagelse i dagliglivets skiftende betingelser. Dilemmaer og forandringer efter overgrebene trådte frem som aspekter ved personlige perspektiver og handlestrategier i forhold til de kønnede aspekter af overgrebenes betydninger for kvinderne. Forandringer fremstod også som mere eller mindre lidelsesfulde, bevidste og eksplicit intentionelle deltagelsesmåder i situerede, kønnede handlesammenhænge (Pedersen 2008). De erfarede vanskeligheder, dilemmaer og forandringer synliggjorde hermed også aspekter ved seksualiserede overgrebs socialt forankrede og aktuelt mulige kønnede betydninger (jvf. Refby 2001: 64). Overgrebenes betydninger kunne f.eks. fremstå som brud i forhold til forskellige forestillinger om ligestilling (jvf. Jeffner 1998). De kunne trække på forskellige diskurser om køn – feministiske såvel som re-traditionaliserende (Giddens 1991: 206). Betydningerne kunne ligeledes bryde med generaliserende forestillinger om, at overgreb medfører seksuel dysfunktion i en ellers 'sund seksualitet'.

I forbindelse med deres dilemmaer ønskede de fleste af kvinderne at fastholde forskellige vante standpunkter og handlemåder. I tråd hermed gav flere umiddelbart efter overgrebene udtryk for at ville have deres 'almindelige liv tilbage', det vil sige også

selvfølgelige og rutinerede aspekter af deres forhold til køn. Tidligere standpunkter blev derfor ofte fastholdt og stabiliseret, men nu som nyreflekterede, som da en kvinde udtrykte, at hendes forhold til seksualitet ikke havde ændret sig nævneværdigt.

Kvindernes refleksioner viser, hvorledes betydninger af udseende, intimitet og seksualitet er forbundet, og hvorledes det får særlige personlige betydninger for deres deltagelsesmuligheder i dagliglivet. Kvindernes forandringer i perspektiver og livsførelse kan hermed forstås som personligt begrundede, men også forankrede i historiske aspekter af kønnethed. Forandringer i deres forskellige lokale livsbetingelser var ofte modsigelsesfyldte og træge. Når kvinderne erfarede det som personligt *nød*-vendigt at foretage forskellige forandringer og/eller skabe stabilitet i deres livsførelse, bidrog disse modsigelser og denne træghed til deres dilemmaer. Når deres ønsker om – og forsøg på at skabe – forandring og/eller stabilitet kom i konflikt med deres egne tidligere perspektiver og/eller aktuelle muligheder, fandt de ønskerne vanskelige og til tider lidelsesfulde at håndtere.

Hvis forandringer eller stabiliseringer i kvindernes perspektiver og livsførelse som i mainstream tilgange blev opfattet som uhensigtsmæssige reaktioner på overgrebene, kunne det bidrage til, at de fik skyldfølelser og betragtede sig selv som 'urimelige'. Da sådanne forståelser løsriver deres vanskeligheder fra deres situerede og personligt begrundede livsførelse, fungerer de også som en side af 'blaming the victim' eller 'woman blaming' diskurser om seksualiserede overgreb (Pedersen & Stormhøj 2006: 445). Sådanne diskurser henfører kvinders perspektivforandringer og dilemmaer til personlighedsegenskaber eller patologier. De individualiserer ansvaret for deres lidelser og for – eventuelt ved hjælp af en terapeut – at 'komme sig efter dem'. I de mest ekstreme udgaver tildeles kvinder ansvaret for overgreb. Det understreger

vigtigheden af at videreudvikle teoretiske og metodiske tilgange i udforskningen af seksualiserede overgrebs betydninger. Det må være tilgange, der kan begribe og forbinde deres forskellige og foranderlige personlige betydninger med konkrete og situerede udgaver af foranderlige kønnede livsbetingelser.

NOTER

1. Bortset fra i forskellige citater anvendes betegnelsen 'seksualiserede overgreb'. Det er et overbegreb for voldtægt, voldtægtsforsøg og anden påtvunget seksualiseret omgang. Da handlingerne blev gennemført imod kvindernes vilje må de forstås som overgreb. På grund af de mange diskussioner af, om sådanne overgreb er seksuelle, eller om de udelukkende er vold, specificeres de som seksualiserede i stedet for seksuelle. Det bliver de også, fordi informanterne ikke selv opfatter dem som en del af deres seksualitet.
2. Som bidrag til analysen trækker artiklen på teorier om køn og seksualitet, men artiklen er som følge af projektets tilgang til subjektivitet ikke baseret på en særlig seksualitetsteori eller en særlig teori om køn. Køn og seksualitets personlige betydninger begribes som aspekter ved deltagelse i – og på grundlag af – en situerede og aktuelle, men foranderlige samfundsmæssige praksisformer.

LITTERATUR

- Aapola, Sinikka, Gonick, Marnina & Harris, Anita (2005): *Young Femininity – Girlhood, Power and Social Change*. Palgrave MacMillan, New York.
- Bergart, Ann M. (2003): Group Work as an Antidote to the Isolation of Bearing an Invisible Stigma, in *Social Work with Groups* 2003/3.
- Cahill, Ann J. (2001): Foucault, Rape, and the Construction of the Feminine Body, in *Hypatia* 2000/1.
- Dreier, Ole (2008): *Psychotherapy in Everyday Life*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Elklit, Ask (2006): Psykotramatologi I, i Jens Bjerg (red.): *Gads Psykologi Leksikon*. Gads Forlag, København.
- Emerson, Peter & Frosh, Stephen (2001): Young Masculinities and Sexual Abuse: Research Contestations, in *The International Journal of Critical Psychology* 2001/3.
- Gavey, Nicola & Doherty, Marion (2001): Rape, Desire, and Gender Reversal: Sex and Sexuality, in 'White Palace', in *The International Journal of Critical Psychology* 2001/3.
- Gavey, Nicola (2005): *Just Sex – the Cultural Scaffolding of Rape*. Routledge, New York.
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity*. Polity Press, Cambridge.
- Giddens, Anthony (1992): *The Transformation of Intimacy – Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies*. Polity Press, Cambridge.
- Haavind, Hanne (1982): Makt og kærlighed i ekteskapet, i Runa Haukaa m.fl. (red.): *Kvinneforskning: Bidrag til samfundsteori*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Haavind, Hanne (1992): Psykoterapi som forskningsmetode, i *Nyt om kvindeforskning* 1992/4-5.
- Hilden, Merete & Sidenius, Katrine (2002): Seksuel dysfunktion efter voldtægt, i *Ugeskrift for Læger* 2002/41.
- Holzkamp, Klaus (1996): Was heißt "Psychologie vom Subjektstandpunkt?" Überlegungen zu subjektwissenschaftlicher Theorienbildung, in *Forum Kritische Psychologie* 1991/28.
- Holzkamp, Klaus (1998): Dagliglivsførelse som subjektvidenskabeligt grundkoncept, i *Nordisk Udkast* 1998/2.
- Jeffner, Stina (1998): *Liksom voldtækt, typ... Om ungdomars forståelse av voldtækt*. Utbildningsförlaget Brevskolan, Stockholm.
- Johansson, Thomas (2007): *The Transformation of Sexuality: Gender and Identity in Contemporary Youth Culture*. Ashgate, Hampshire, UK.
- Linder, Meadow (2004): Creating Post Traumatic Stress Disorder: A Case study of the History, Sociology and Politics of Psychiatric Classification, in Paula J. Caplan & Lisa Cosgrove: *Bias in Psychiatric Diagnosis*. Aronson, Maryland.
- Mardorossian, Carine (2002): Toward a New Feminist Theory of Rape, in *Signs: Journal of Women and Culture in Society* 2002/3.
- Marecek, Jeanne (1999): Trauma Talk in feminist Clinical Practice, in Sharon Lamb (ed.): *New Versions of Victims – Feminists Struggle with the Concept*. New York University Press, New York.
- Pedersen, Bodil (2001): Om kategoriseringer af køn og seksuelle relationer, i *Nordisk Udkast* 2001/2.
- Pedersen, Bodil (2003): Et socialpsykologisk perspektiv på betydninger af voldtægt, i *Psykologisk Set* 2004/52.
- Pedersen, Bodil (2004): Perspektiver på voldtægt, i *Psyke & Logos* 2004/25.
- Pedersen, Bodil & Stormhøj Christel (2006): Køn, 'onde cirkler' og (dis)empowerment – Om

samfundsmæssige og personlige betydninger af voldtægt, i *Psyke og Logos* 2006/1.

· Pedersen, Bodil (2008 in press): Traumatiserende oplevelser eller voldsomme erfaringer, i *Psykologisk Set* 2008.

· Refby, Miriam H. (2001): En ny kontekstualitet; hvem "ejer" symptomerne – individet eller fællesskabet?, i *Psyke og Logos* 2001/22.

· Ronkainen, Suvi (2001): Gendered Violence and Genderless Gender. A Finnish Perspective, i *Kvinder, Køn og Forskning* 2001/2.

· Ronkainen, Suvi (2002): Genderless gender as victimising context: the Finnish case, in Maria Erikson et al. (eds.): *Gender and Violence in the Nordic Countries*. Nordisk Ministerråd, København.

· Ryding, Anna (2003): Förvandla sorgen til ilska, offret til överlevare, i *Nordisk Udkast* 2003/1.

· Salkvist, Rikke (2006): Når det utænkelige sker – om sociale følger af voldtægt og voldtægtsforsøg, i *Psykologisk Set* 2005/62.

· Salkvist, Rikke & Pedersen, Bodil (in prep.): Subject to, subject in, subject over – Sexualised coercion, agency and the reorganisation and reformulation of life strategies.

· Simon, William (1996): *Postmodern Sexualities*. Routledge, New York.

· Weatherall, Ann; Gavey, Nicola & Potts, Annie (2002): So Whose Words Are They Anyway? in *Feminism & Psychology* 2002/4.

SUMMARY

"We can't just rape a man right?" – Gendered Personal Meanings of Sexualised Coercion.

In mainstream psychological research, the experiences of women who have been subjected to sexualised coercion are frequently individualised and pathologised. But women's own perspectives indicate that personal meanings of coercion are reflected and changed in relation to their conduct of life. Their perspectives further our understanding of situated social reasons for changes in meanings attributed to – and actions related to – aspects of gender, sexualisation of appearance, and the conduct of intimacy and sexual life. They also point to the importance of further studies of the meanings of sexualised coercion.

Bodil Pedersen, cand.psych., lektor
Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning
Roskilde Universitetscenter